

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи**

Ющенко Ірина Вікторівна

**ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З
ІНВАЛІДНІСТЮ**

спеціальність 231 Соціальна робота

РЕФЕРАТ

магістерської роботи
за освітньо-професійною програмою
«Соціальна робота»

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

*кандидат педагогічних наук, доцент
Шевчук Оксана Миколаївна*

Умань – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ	
1.1. Сучасний стан та діагностика дитячої інвалідності.....	
1.2. Сутність та проблеми соціальної реабілітації дітей з інвалідністю.....	
1.3. Законодавче забезпечення соціального захисту дітей з інвалідністю в Україні.....	
РОЗДІЛ 2. СПЕЦИФІКА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ	
2.1. Особливості соціальної роботи з дітьми з інвалідністю.....	
2.2. Труднощі соціально-психологічної реабілітації дітей з інвалідністю та їх розв’язання.....	
2.3. Соціально-педагогічний супровід сім’ї з дитиною з інвалідністю.....	
ВИСНОВКИ	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. В даний час одним з ключових аспектів соціальної політики держави є організація соціальної роботи з дітьми з інвалідністю. Організація соціального захисту переростає в загальну соціальну задачу, яка передбачає, системну взаємодію для оптимізації процесу всього соціокультурного оточення дитини (сім'я, будинок-інтернат, школа і т.д.), а також активне використання всіх напрямків соціально-регулюючого впливу (медичного, фінансово-економічного, психолого-педагогічного і т.д.). Саме тому на сьогоднішній день актуальною науковою і практичною проблемою виступає дослідження як системи соціального захисту дітей з інвалідністю, так і – напрямків вдосконалення цього явища стосовно до різних рівнів громадської організації (державної, регіональної, місцевої).

Існуюча система соціального захисту, реабілітації та соціального обслуговування дітей з інвалідністю регулюється цілою низкою нормативно-законодавчих актів державного і регіонального рівнів. У різних державних установах соціального обслуговування населення представлені різноманітні послуги для дітей з інвалідністю. Крім цього, при організації соціальної роботи з дітьми з інвалідністю стоїть питання планомірного здійснення своєчасної психологічної і педагогічної обґрунтованої допомоги таким дітям з використанням індивідуального підходу. В даний час відбувається модернізація системи соціального захисту, держава і суспільство намагається вдосконалити систему і звести до мінімуму недоліки.

У даний час поступово утверджується поняття, що інвалід – людина, що має певні обмеження своїх можливостей, яка може досить активно брати участь у всіх сферах соціальної діяльності, повинна мати рівні права і можливості з іншими членами суспільства. У всьому світі зростає громадський рух людей з інвалідністю на захист своїх прав на свободу вибору, самовизначення і відкритий доступ до участі в усіх сферах життя

суспільства.

Інвалідність у дітей означає суттєве обмеження життєдіяльності, вона сприяє соціальній дезадаптації, яка обумовлена порушеннями у розвитку, труднощами у самообслуговуванні, спілкуванні, придбанні професійних навиків. Засвоєння дітьми з інвалідністю соціального досвіду, включення їх в існуючу систему суспільних відношень потребує від суспільства певних додаткових заходів, засобів та зусиль (це можуть бути спеціальні програми, центри по реабілітації, учбові заклади тощо). Розробка цих заходів повинна базуватися на знанні закономірностей, задач, сутності процесу соціалізації.

В останні роки відзначаються позитивні зміни у ставленні суспільства до проблеми інвалідності. Одним із найважливіших чинників прогресивного розвитку суспільства є гуманне, милосердне та дбайливе ставлення до дітей і молоді, які позбавлені можливості вести повноцінне життя внаслідок вад фізичного та психічного розвитку. Діти з інвалідністю, перебуваючи в умовах інтернатного закладу або на вихованні в сім'ї, позбавлені можливості вести повноцінний спосіб життя, виявляються невідповідними до нього у відкритому середовищі. Воно не відповідає їхнім потребам, має бар'єри у спілкуванні. Інвалідність дитини обмежує її участь в активній діяльності. Така дитина відірвана від багатьох подій життя, важливих для її формування як особистості. Це позначається на її баченні самої себе, на адекватності самооцінки. Неадекватна, занижена самооцінка суттєво впливає на поведінку дитини. Її невпевненість у власних силах знижує можливість досягти успіху. Хвора дитина внаслідок викликаних нездоров'ям обмежень вважає себе неповноцінною людиною. Зокрема, це стосується спілкування з іншими людьми, особливо – однолітками.

Зміни в соціально-економічному і політичному житті країни, загострення нових проблем в суспільстві поставили вчених і практичних соціальних працівників перед рішенням завдань, пов'язаних з пошуками нових, ефективно діючих механізмів соціально-психологічної адаптації особистості до життя в соціумі, яке швидко змінюється. Клієнтами фахівця

соціальної роботи є найбільш незахищені та вразливі верстви населення: люди похилого віку, діти і підлітки, інваліди, а також люди, які в силу ситуації яка склалася не можуть самостійно подолати обставини, що ускладнюють їх життєдіяльність. Особливо потребують соціальної допомоги діти з інвалідністю, число яких постійно зростає.

Мета дослідження – теоретично дослідити та охарактеризувати особливості та умови організації ефективної соціальної роботи з дітьми з інвалідністю.

Відповідно до мети сформульовано такі **завдання дослідження**:

1. Розглянути сучасний стан проблеми дитячої інвалідності та соціальної реабілітації.
2. Проаналізувати законодавче забезпечення соціального захисту дітей з інвалідністю.
3. Визначити специфіку соціальної роботи з дітьми з інвалідністю.
4. З'ясувати особливості здійснення соціальним педагогом соціально-педагогічного супроводу сім'ї з дитиною з інвалідністю в умовах загальноосвітньої школи.

Об'єкт дослідження – діти з інвалідністю.

Предмет дослідження – організації соціальної роботи з дітьми з інвалідністю.

Для вирішення поставлених завдань було використано такі взаємодоповнювальні **методи дослідження**:

– теоретичні (теоретико-логіко-історичний аналіз соціологічної, психолого-педагогічної, довідково-енциклопедичної літератури, понятійно-термінологічної системи, нормативно-програмної документації, інформації системи Інтернет з проблеми дослідження);

– емпіричні (включене спостереження, бесіда, вивчення і узагальнення педагогічного досвіду).

Експериментальна база дослідження. Мурованокуріловецька ОТГ СЗШ I–III ступенів с. Вищеольчедаїв Могилів Подільського району,

Вінницької області.

Теоретичне значення одержаних результатів. Проведено аналіз нормативно-правової бази соціального захисту дітей з інвалідністю та досліджено поняття «інвалідність», «дитина з інвалідністю».

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що отримані в результаті дослідження теоретичні і практичні висновки можуть бути використані при розробці програм соціальної роботи з дітьми з інвалідністю, а також заходів, спрямованих на підвищення рівня і якості життя цієї групи населення. Дані дослідження можуть бути корисні при вдосконаленні діяльності соціальних служб, реабілітаційних центрів і комплексних центрів.

Апробація результатів дослідження. Положення і висновки дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Матеріали дослідження доповідалися на всеукраїнських та регіональних наукових конференціях і семінарах: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми підготовки фахівців соціальної сфери» (Умань, 21 квітня 2020 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми підготовки фахівців соціальної сфери», (Умань, 22 квітня 2021 р.); науково-практичному онлайн-семінарі «Тренінгові технології у соціальній роботі», (Умань, 29 березня 2021 р.); науково-практичному семінарі «Громадські організації людей з інвалідністю крізь призму надання соціальних послуг», (Умань, 16 квітня 2021 р.).

Публікації. Результати дослідження висвітлені у публікації: «Труднощі соціально-психологічної реабілітації дітей з інвалідністю та їх розв'язання».

Основні положення кваліфікаційної роботи відображенні в збірнику наукових праць студентів (Умань, 2021 р.).

Структура дослідження. Кваліфікаційна робота складається зі вступу,

двох розділів, висновків, списку використаних джерел із 65 найменувань. Повний обсяг випускної кваліфікаційної роботи – 85 сторінок: основний текст – 76 сторінок.

Висновки. Проведене дослідження особливостей соціальної роботи з дітьми з інвалідністю дозволило зробити висновки:

1. Виявлено, що до категорії діти з інвалідністю відносяться особи, які мають обмеження, які обумовлені фізичними, психологічними, сенсорними відхиленнями. Саме наявні обмеження призводять до того, що на шляху таких дітей виникають різного роду бар'єри, в тому числі соціальні і законодавчі, які виступають в якості значущого перешкоди для інтеграції в суспільстві і прийняття в ній активної участі на тих же підставах, як і інші члени суспільства.

Основними проблемами, з якими доводиться стикатися дітям з інвалідністю, є: зберігся в суспільстві стереотип ставлення до дітей з інвалідністю як до фізично і психологічно «особливим» людям; бар'єри в здійсненні прав на охорону і соціальну адаптацію, освіту; недостатнє нормативно-правове забезпечення здійснюваної соціальної політики; матеріальне становище сімей з дітьми з інвалідністю; руйнування сім'ї як одного з основних інститутів, що сприяють реабілітації та адаптації дітей з інвалідністю; відсутність можливості отримання освіти на всіх ступенях; відстороненість від соціокультурного життя суспільства; залежність від батьків і опікунів, яка проявляється на соціальному, територіальному та економічному рівнях; діти з інвалідністю стикаються з труднощами пересування по місту, оскільки немає умов, або вони створені не в повній мірі, що, в кінцевому підсумку, є однією з основних причин ізоляції інваліда; відсутність інформаційного центру, мережі комплексних центрів соціально-психологічної реабілітації.

2. Система соціальної політики та соціального захисту дітей з інвалідністю представлена законами, положеннями та іншими нормативно-правовими документами на міжнародному, державному та регіональному

рівнях.

Головним міжнародними документами, що забезпечують концептуальний підхід до роботи з дітьми з інвалідністю є: Конвенція ООН «Про права дитини», «Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів», «Загальна декларація прав людини», Декларація про права інвалідів та ін.

Нами проаналізовано нормативно-правове забезпечення прав людей з інвалідністю на державному рівні. У рамках соціальної політики на теоретичному рівні, проводяться всі необхідні заходи для досягнення доступного освітнього простору дітей з інвалідністю, а значить їх успішної соціалізації. Але реалізації та успішне втілення в життя всіх соціальних програм, законопроектів на практиці не завжди відповідає бажаного. Це: недостатня кількість дошкільних корекційних установ, шкіл, середніх професійних освітніх установ для дітей з інвалідністю; часткова або повна відсутність спеціальних програм на базі загальноосвітніх навчальних закладів; недостатня методична комплектація, нерозвинене технічне оснащення, брак кваліфікованих педагогічних кадрів в сфері роботи з дітьми з інвалідністю; практична відсутність шкіл надомного навчання тощо.

3. Досліджено особливості роботи соціального працівника, соціального педагога з дітьми з інвалідністю полягає у створенні таких соціально-педагогічних умов, які сприятимуть внутрішньому розвитку такої дитини, досягненні нею своїх цілей, реалізації різних типів поведінки, гнучкої адаптації. До них відноситься: вивчення соціально-психологічного стану осіб з інвалідністю; проведення соціально-педагогічних досліджень особливостей спеціалізації дітей з інвалідністю з різними типами захворювань; побутова реабілітація людей з інвалідністю (навчання елементам самообслуговування та норм елементарної поведінки в різних мікросоціумах); проведення психологічного консультування дітей з інвалідністю з особистісних проблем; здійснення психолого-педагогічної корекційної роботи; усунення конфліктних ситуацій між батьками та дітьми, членами сімей; виховання

правильного ставлення у батьків та інших дітей до дитини з інвалідністю як повноцінного члена сім'ї; формування в мікрорайоні та освітньому закладі здорової суспільної думки про інвалідів та їх сімей; розвиток потенційних творчих можливостей дітей з інвалідністю; формування якостей особистісної самодіяльності засобами соціально розроблених психотренінгів та психокоректуючих ігор; організація культурно-дозвільної діяльності дітей з інвалідністю через проектування та впровадження різноманітних програм та форми роботи соціальних служб; здійснення профорієнтаційної роботи серед молодих інвалідів; координація роботи з різними соціальними інститутами, що опікуються проблемами дітей з інвалідністю у суспільстві тощо.

4. З'ясували особливості здійснення соціальним педагогом соціально-педагогічного супроводу сім'ї з дитиною з інвалідністю в умовах загальноосвітньої школи.

Ціль роботи соціального педагога у школі – сприяння в поліпшенні якості життя дитини, що має інвалідність, захист її інтересів, у різних колах, створення умов для вирівнювання можливостей дітей і підлітків, що відрізняє їхню інтеграцію в суспільство й створює передумови для незалежного життя.

Провідним компонентом соціально-педагогічної роботи з даною категорією дітей є формування індивідуальності, їхня соціалізація з урахуванням потенційних можливостей і потреб кожної дитини. Побудова взаємозв'язків дитини з мікро- і макросередовищем, розвиток її збережених психофізичних можливостей здійснюється шляхом розширення сфери спілкування, організації дозвілля, творчої та ігрової діяльності, допомоги у самообслуговуванні і пересуванні, забезпечення ліками і продуктами харчування, організації оздоровлення.

Принципи соціально-педагогічного супроводу є важливою складовою методології соціальної роботи (діяльнісний принцип, принцип інтеграції, принцип охорони соціальних прав сім'ї і т.д.).

Форми соціально-педагогічного супроводу включають в себе

традиційні (консультування, соціальний патронаж тощо) і нетрадиційні (клуби, круглий стіл, тренінги і т.д.).

Проведена робота дозволила виконати завдання дослідження. Пріоритетними напрямками подальших розвідок можуть стати: соціальна робота з сім'єю, яка виховує дитину з інвалідністю; соціокультурна реабілітація дитини з інвалідністю в громадській організації; координація соціальної роботи з дітьми з інвалідністю в державних установах соціального обслуговування населення.